

TÜRK ŞİİRİNDE İMGE SORUNU

Seyit KILIÇ

Şiir, sözü etkili, çarpıcı, keskin, belîğ, anlamlı ve güzel söyleme sanatıdır. Yeryüzündeki diller binlerce yıldır işlene işlene zenginleşmiş, ifade imkânları gelişmiş, söz sanatları ile güzelleşmiş, kişiler arasındaki iletişimi daha etkili hale gelecek bir araç haline dönüşmüştür. Dilin bu işlenip gelişmesinde edebiyatçıların büyük bir katkısı olduğu muhakkaktır. Dil, onların kullanımı ile mana derinliğine ve zenginliğine, tatlı bir hal alıp musiki tadında yoğun içeriklere kavuşmuştur.

Dilin gelişmesine en büyük katkıyı ise şairler sağlamıştır. Bunun böyle olmasının birçok sebebi vardır. Şiirin omurgasını ise “imge/hayal” oluşturmaktadır. Edebî eser veren sanatkarlar, güçlü ve çok yönlü hayalde canlandırma/imge yetenekleri sayesinde, dış dünyadaki olay ve hadiseleri duygu ve düşüncelerini de katarak teşbih, istiare, mecaz vb. yollarla daha farklı anlatabilmektedirler. İmge; “anlatılmak isteneni daha canlı, daha duyulur biçimde anlatmak için onunla başka şeyler arasında bağlantı kurarak tasarlanan yeni biçimler” (Özkırımlı, 1990:681) ya da “sanatçının çeşitli duyularıyla algıladığı özel, özgün bir görüntünün dille aktarılışı” (Aksan, 1993:32) olarak tanımlanabilir.

Son zamanlarda Modern Türk Şiirinin düşmüş olduğu kötü durumlardan bir tanesi de imge avcılığına çıkan uçarı akılların yazmış oldukları anlamsız benzetmeler, gereksiz betimlemeler ve anlaşılmasız söz öbeklerinden teşekkül eden mısra yığınlarıdır. Türk Şiirinde İmge mevzuunda eskilerin “Hayal, Tasavvur” dediği imgenin, Türk şiiri kadar eski olduğunu daha önce “Türk Şiirinde İmge” isimli makalemizde örnekler vererek izah etmiştik.

İmge adı altında anlamsız söz öbeklerinin kökeni Andre Breton öncülüğündeki, şiirden anlamı ve anlamayı dışlayan, şiirin yegâne kaynağı olarak bilinçaltını, rüyaları ve sayıklamaları gören, yöntem olarak da otomatik yazıyı savunan “Sürrealizm”deki fikirlerle beslenen bir görüşe dayanmaktadır. Sembolizmin gölgesinde, ayrıca eklektik olarak içinde Dadaizm ve Letrizm vs’yi barındıran eser sahibi kimseler, bütün bunları farklı olmak, kendisini farklı kılmak ve özgün bir ifade yakalamak endişesi adına yapmaktadırlar. Yeri geldikçe vereceğimiz örnekler bu söylediklerimizi doğrular niteliktedir.

Aslında tarihler boyunca hayal ve tasavvurdan ibaret olan şiirde bulunan imgeyi atalarımız kullanmış durumdadırlar. Şiirdeki betimlemelerin kelimelere yansımış halini hayaller oluşturmaktadır. Tarihler boyunca yazılan her şiir, şairin iç dünyasından dışarıya yansıyan hayallerinin kelimelerle ifade edilmiş şeklinden ibarettir. Bu yönü ile baktığımızda “imge” şiir tarihi kadar eski olmalıdır. Bundan dolayı en eski şiirimizden en yenisine kadar yerli yerinde kullanılan imge sanatına rastlamak mümkündür. Mesela Karac’oğlan’ın bir dörtlüğüne bakalım.

*“Karac’oğlan gene coştı bunaldı
İnip aşkın deryasına dolandı
Güzel gitti diye pınar ağladı
Acıdı yüreğim yandı pınara”*

Dörtlüğü ele alacak olursak baştan ayağa bir hayal ürünü olduğunu görürüz. Zira Karacaoğlan, kendisini bile coşup, çağlamasında ve aşkın deryasında dolanmasını istiare sanatından, faydalanarak sözü daha etkili kullanma amacı gütmüştür. Yine, sevgilinin gidişi üzerine pınarın ağladığını söyleyerek özgün bir imge oluşturarak “Pınar”ın bir insan gibi ağladığına teşbih edip, teşhis sanatı yapmıştır. Bu şiirin hangi mısraını ele alsak bir edebi sanatın kullanılmış olduğunu görürüz. Suyun akışı bir tabiat hadisesi olmasına rağmen şair hayal gücünü kullanarak sebebi kendine göre sevgilinin gitmesine bağlamaktadır. Böylece şair bu mısrada “hüsn-i talil” sanatı yapmıştır. Bu tür imgeler tarihler boyunca kullanılmıştır ve kullanılmaya da devam edecektir. Eskiden şiirde imge sadece bir araçtı fakat daha sonrakiler imgeyi bir amaç haline getirdiler. Aşağıda sunacağımız uçuk örnekler ne demek istediğimizi izah edecek cinstendir.

Size bir örnek verelim ve bu eser, şiir adı altında yayımlanmıştır anlayan beri gelsin:

*Taya Mektup
ağrır, ağarırsa gülden sis
taylar mı rahvan, orman dalar
harfler, de ki hafriyat, hafriyat
sonra siz, kazma ila kalem
birleşirsiniz
taşır, soluğunda hem ham, hem olmuş bağ
toy mu denir, ormanlara rahvan giren tay*

*sızar, nal izleri: pegassos
sonra siz, unutmuş vefa çanları
diliniz şeffaf, şeffaf mı dersiniz
bir yerlerde bel ki
orman ile tay, kesişirsiniz
karada taylor, hala, atlara teyelli
sonra siz, sahih orman mütercimleri:
nesne ile akis
itişirsiniz (Mehmet Öztekin, Varlık 2005)*

Bu tür şiirlerde anlamdan kopma, gayesiz kelimeler, farklı ve anlaşılmayan söz öbekleri görülür. Şiirdeki mısralar azâde birer mısra özelliği gösterir. O zaman şöyle diyebiliriz: Anlamli olan imge ve anlamsız olan saçma söz öbekleri vardır.

İlhan Berk'in Yazko Edebiyat'ın 33'üncü sayısındaki söyleşisinden bir alıntı yapalım. İlhan Berk, Şiir'de anlam'a ilişkin şunları söylemektedir: "Anlama gelince. Doğrusu asıl savaşım onun üzerinde toplanmıştır benim. Nedendir bilmiyorum, ben anlamı şiire pek yatkın bulmam. Kimi kitaplarımda onu düşman bile bilmişimdir. Anlam, sanki benim üvey evladımdır. Ama şunu da söyleyeyim; sonuçta şiir şiir ise, anlamlıdır."

Çık işin içinden çıkabilersen!.. Sözler çelişkili, kelimeler kifayetsiz... Kendisi ile çelişen insanların halet-i ruhiyelerinin yansımasıdır anlamsız söz öbekleri...

Topluma yabancılaşmış, etrafındakileri hiçe sayan ruhları ile her zaman pohpohlanmayı, şımartılmayı, korkulmayı, sürekli ilgilenmeyi bekleyen narsist kişilikli kimselerin yer bulduğu mekândır bir yerde böylesi şiirler...

Yerli yersiz her mısraa yüklenen anlam şiirler ile farklılığını kabullendirmeye kılmışlardır bir yerde kendilerini...

Elbette kimsenin kullanmadığı kimsenin bulmadığı özgün bir ifadeyi bulmak ve kullanmak asıl amaç olmasa da her şairin istediği bir şeydir. Fakat maksadını aşan kelimeyi zorlayan ve iğreti duran mısralarla bunu yakalamak mümkün değildir. Bu kimselerin şiirlerinin anlaşılmasın-lara özgün gibi gelse ve bazı kimseler onları taltif etse bile- işin aslı duygularını tam ifade edemediklerinden neyi nasıl söyleyeceklerini bilemediklerinden ve imge adı altında saçma sapan cümleler kurmalarından kaynaklanmaktadır.

Okuyucu o şiirde kendini bulamaz. Hatta şairin duygularının kokusunu bile hissetmez. Çünkü şâirin sürrealist etkisi ile anlaşılma gibi bir gayesi yoktur. Şiirinizi anlayamadım diyen kimselere de en güzel hediyeleri! Alaycı bir üslupla "Anlasanız şaşardım" kelimesidir. Yoksa o eserin ne derin bir felsefesi ve ne de özgün bir imgesi vardır. İğfal edilmiş kelimelerin doğurduğu veled-i zinadan başka bir şey değildir...

Türk şiirinin afedersiniz nasıl piçleştiril-meye çalışıldığına dili belirsiz psikotik bir örnek daha verelim:

*çı çı çıçıçı çı çı çıçıçı
yuvezü marnata ça
3.gezegenden biri her perfect body
la menita schizopphrenia
la la la la palavra
eller kendi boğazında sonunda
not: suzanne takes you down
to her place near the river
bilinmedik bir dilde adamo metni
vous permettre munsieur?
juste avant le mariage?
tombe la neige
tu ne viendras pas ce soir
la la la lah tumble la neige
la la la lah touta est blane
du desespair
la la la lah kar yağgıyor
la la la lah her şey umutsuzluktan
bembeyaz
kar yağınca
bu gece gelmeyeceksin
inşallah! inşallah! inşallah!
bilinmedik bir dilde türkçe metin
enerji! bu çok fazla kullanılıyor artık.
şimdi şu anda benim sana borcum yok
lublu lublu lublu delica tezza
60 mi, 70 mi o zaman?
70, yalnız ben cebimden öderim,
iyi 70 o zaman bir şiir için!
non sono dans la gardenia
no energia, no energia!
nena viju, nena viju nena viju!
durovkov vidit nehaçun
aptalları görmeyi istemiyorum
60 mı 70 mi o zaman?
bilinmedik bir dilde heloise metni
yeah yeah ye yeah ye
my heloise i got to please her
toray classy çowelleaaah
la grande heloisaaaa
la la la la pietessa
onun sevgisi benim ama o yok.
not: i find it hard to realize
that love was in her eyes.
it's dying now.. (Lale Müldür, Hayvan
Dergisi)*

Bu tür eserler arasındaki anlam bağıni göremeyince bana tıpkı Kemal Sunal filmlerindeki esprileri hatırlatır oldular. "Dam üstünde saksagan, vur beline kazmayı." Ama edebiyat adına kaygı duyan kimseler için işin ciddiyeti vahimdir.

İmge konusundaki bu aşırılık artık o derece sulandırılmıştır ki; şiir yazar bazı kimselerin amacı şiir yazmak değil, anlamsız söz öbeklerini bir araya getirmek olmuştur. Oysa tarihler boyunca kullanılan bu sanat eski şairlerimiz tarafından o kadar estetik bir şekilde kullanılmıştır ki, dünya edebiyatındaki haklı yerini almıştır.